ЗАТВЕРДЖУЮ
Ректор Національного університету
«Одеська юридична академія»
професор Олег ТОДОЩАК

«10» 09 2025 року

ВИСНОВОК

Національного університету «Одеська юридична академія» щодо дисертації Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 - Міжнародні відносини, спеціальність 293 – Міжнародне право

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару
кафедри міжнародного та європейського права
Національного університету «Одеська юридична академія»
від «9» вересня 2025 року протокол № 2

ГОЛОВА ЗАСІДАННЯ: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Бехруз Х. Н.

ПРИСУТНІ: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Бехруз Х. Н., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Аракелян М.Р., професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Сурілова О. О., професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Пасечник О.В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Бєлогубова О. О., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мануїлова К. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Грушко М. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Ярмакі В.Х., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Форманюк В. В., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Федорова Т. С., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Цибульська О. Ю., доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Каненберг-Сандул О. К., доцент кафедри, кандидат юридичних наук Дронов В. Ю., доцент кафедри, д.ф.в галузі міжнародного права Гребенюк Д. О., асистент кафедри Бугаєць А.С., здобувач Матковський А.А., лаборант Слісаренко А. О.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 293 – «Міжнародне право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доповідь здобувача ступеня вищої освіти доктора філософії Матковського Анатолія Анатолійовича щодо проведеного дослідження на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 – «Міжнародне право».

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Шановний Хашматула Набієвич, шановні присутні! Вашій увазі представляю дисертаційну роботу на тему Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика.

Питання виконання рішень міжнародного кримінального суду є частиною більш глобальної проблеми дотримання державами норм міжнародного права. Виконання рішень становить невід'ємну частину ефективного функціонування Міжнародного кримінального суду та відбувається завдяки міжнародно-правовому механізму виконання рішень.

Під виконанням рішень Міжнародного кримінального суду мається на увазі не тільки виконання вироків, але й виконання прохань про співробітництво, зокрема у виконанні ордерів на арешт та наказів про замороження активів. МКС не має власних поліцейських чи збройних сил, у зв'язку з чим у виконанні своїх рішень покладається на держави-учасниці Римського статуту. Це зумовлює потребу в активному співробітництві держав з Судом – зобов'язання, якого держави не завжди дотримуються. Політичні інтереси часто переважають правові, а в МКС відсутній механізм примусу держав до співробітництва у виконанні рішень.

Інститут виконання рішень Міжнародного кримінального суду практично не досліджений в літературі. Можна виділити лише окремі розвідки щодо міжнародного кримінального правосуддя, Міжнародного кримінального суду, окремих питань виконання рішень МКС, здійснені М.Х. Абаді, М.М. Гнатовським, В.В. Гутником, С.Б. Карвацькою, В.П. Пилипенко, О.В. Сенаторовою, В. А. Шабасом, Д. Абельсом та іншими. В той же час

комплексне монографічне дослідження інституту виконання рішень Міжнародного кримінального суду відсутнє.

Проблематика виконання рішень МКС має особливе значення для України, яка звернулася до Суду з заявами про визнання юрисдикції щодо злочинів, вчинених під час Революції Гідності та під час російської агресії проти України, починаючи з 2014 року. Ратифікація нашою державою Римського статуту ще більше актуалізує це питання.

Другий аспект, що потребує дослідження – приведення українського законодавства у відповідність до Римського статуту, адже на даний момент, зміни, внесені до Кримінального законодавства України повністю не відповідають вимогам Римського статуту.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з виконанням рішень Міжнародного кримінального суду, включно з проміжними процесуальними рішеннями та остаточними вироками у кримінальних справах.

Предметом дослідження є теорія і практика виконання рішень Міжнародного кримінального суду.

Відповідно до встановленого об'єкта та предмета дисертаційного дослідження, мету дослідження ми визначаємо, як комплексний теоретико-правовий аналіз проблем, пов'язаних з правовідносинами, що виникають у зв'язку з виконанням рішень Міжнародного кримінального суду.

Мета конкретизується у завданнях дослідження, зокрема таких:

- охарактеризувати Міжнародний кримінальний суд як компліментарний механізм до національних судових систем;
- визначити правові основи механізму співробітництва держав з Міжнародним кримінальним судом;
- охарактеризувати міжнародно-правовий механізм виконання вироків Міжнародного кримінального суду;
- простежити практичні аспекти виконання рішень щодо ув'язнення в слідчому ізоляторі Міжнародного кримінального суду;
- виявити проблеми виконання рішеннь Міжнародного кримінального суду на прикладі справи аль-Башира;
- простежити основні теоретичні та практичні проблеми взаємодії Міжнародного кримінального суду з Україною в аспекті виконання його рішень.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів. Перший формує науково- методологічну основу дослідження, зокрема простежується генеза ідеї міжнародного кримінального правосуддя та механізму виконання рішень міжнародних кримінальних судів, а також засадничий принцип організації та

діяльності Суду - принцип компліментарності, відповідно до якого МКС не замінює, а доповнює національні органи кримінальної юстиції.

Міжнародне кримінальне правосуддя як концепція існувало в міжнародному праві протягом століть. Його функція полягає в запобіганні міжнародним кримінальним порушенням, тим самим забезпечуючи та підтримуючи міжнародний правопорядок і мир. Кульмінацією спроб створити систему міжнародного кримінального судочинства стало створення Міжнародних кримінальних трибуналів в Нюрнбергу та Токіо. Після цього довгий період воно залишалося сплячим.

Ренесанс міжнародного кримінального правосуддя пов'язаний з діяльністю міжнародних кримінальних трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди, а також окремих інтернаціоналізованих судів. Вони стали прообразом Міжнародного кримінального суду, юрисдикція якого охопила злочини проти людяності, воєнні злочини, злочин геноциду, а згодом і злочин агресії. Також Римським статутом було затверджено процедурні правила розгляду справ щодо міжнародних злочинів, визначено види покарань та встановлено принципи відшкодування жертвам. Особливу увагу було приділено міжнародному співробітництву та судовій допомозі, зокрема виконанню запитів про допомогу Міжнародного кримінального суду державам та проблематиці виконання рішень МКС після їх ухвалення.

Ключовий принцип діяльності МКС– принцип компліментарності. Згідно з цим принципом, Міжнародний кримінальний суд не підмінює, а доповнює національні системи кримінальної юстиції та вступає в дію в разі, якщо держава не здатна або не бажає здійснити кримінальне переслідування. Компліментарність МКС характеризується як активна або позитивна, тобто сам Суд може визначати в яких випадках має місце небажання чи нездатність держави, що призводить до вступу в дію юрисдикції Суду. Водночас, МКС оцінює лише саму якість кримінального переслідування на національному рівні, але не дає оцінок національним правовим системам. Лише самі держави визначають як саме їм дотримуватися зобов'язань за Римським статутом, зокрема чи підлягають реформуванню національні судові системи.

Екскурс в історію допоміг визначити предмет даної роботи. До нього належить виконання рішень Міжнародного кримінального суду. Йдеться про будь-які процедурні рішення, що можуть ухвалюватися в ході попереднього розгляду ситуацій, слідства, притягнення підозрюваних до суду, ухвалення проміжних процедурних рішень та остаточних вироків. Також в цій роботі увагу було приділено впливу практики МКС на національні правові системи і тому, як ухвалені МКС рішення можуть мати загальний характер, впливаючи на розвиток всього міжнародного кримінального права, а через нього і національних правових систем.

Сформульовані у цьому розділі положення заклали науково- методичні підвалини дослідження механізмів та практичних аспектів виконання рішень міжнародного кримінального суду.

У другому розділі нами розглянуті механізми виконання рішень Міжнародного кримінального суду.

Система Римського статуту має дві опори: судову опору в особі самого Суду та опору правозастосування в особі держав, що беруть на себе зобов'язання співробітничати з Судом. МКС залежить від співробітництва з боку держав у виконанні своїх рішень. Вимога співробітництва включає, серед іншого, арешт обвинувачених, їх передачу суду, збір та обмін доказами, вручення підтверджуючих документів і власне виконання рішень. Найважливіша з таких форм співробітництва – арешт та передача суду обвинувачених осіб на виконання ордерів на арешт, виданих МКС. Це стосується також замороження та арешту активів підозрюваних. Однією з ключових проблем тут є імунітет підозрюваних та обвинувачених, яким вони можуть користуватися в силу займаних ними посад в державах. Подолання імунітету стає можливим завдяки тому, що передача підозрюваних МКС є зобов'язанням jus cogens та erga omnes, що випливає з відповідного статусу заборон злочинів, які підпадають під юрисдикцію Суду та підтверджується повноваженнями Ради Безпеки ООН передавати справу безпосередньо на розгляд МКС.

Хоча цього прямо не передбачено в Римському статуті, фактично держави повинні вносити значні зміни в своє матеріальне та процесуальне законодавства для забезпечення повноцінного співробітництва з МКС, адже якщо держави бажають здійснювати переслідування міжнародних злочинців, їхнє законодавство повинне надавати їм змогу це робити. Зокрема, це стосується забезпечення прав людини в судових провадженнях, особливо в тому, що стосується дотримання прав підозрюваних.

Виконання вироків, зазвичай, делегується національним системам кримінального правосуддя. Виконання покарання відбувається в місцях позбавлення волі держав під наглядом МКС. Оскільки в Суду відсутня власна пенітенціарна система, він змушений покладатися на держави-учасниці Римського статуту, з якими укладаються угоди на підставі Типової угоди, і МКС має можливість обирати державу виконання зі списку на підставі принципу рівномірного розподілу так, аби надати кожній державі можливість прийняти засуджених.

Невирішеною є проблема виконання рішень Міжнародного кримінального суду при виконанні рішень про арешт осіб, що користуються особистим імунітетом. Дана проблематика розглядається на прикладі Омара аль-Башира.

Основна юридична колізія, яка і досі не є вирішеною, викликана нормою частини 1 статті 98 Римського статуту, відповідно до якої Суд не може звертатися з проханням про передачу, що потребували б від запитуваної держави дій, що суперечать її зобов'язанням за міжнародним правом стосовно особистого чи дипломатичного імунітету. Питання полягало в тому, чи може резолюція Ради Безпеки ООН переважати над нормою Статуту щодо імунітетів. Держави її використовують, відмовляючи у видачі міжнародних злочинців і досі.

Виконання рішень МКС представляє особливий інтерес для України. Ратифікація Римського статуту Україною супроводжувалася внесенням змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, які, однак, не містили в собі положень щодо покращення співробітництва з МКС в питаннях виконання рішень. Це призводить до висновку, що внесення відповідних змін є справою майбутнього.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше було проведене комплексне монографічне дослідження теоретичних та практичних аспектів виконання проміжних рішень та остаточних вироків Міжнародного кримінального суду на міжнародному та національному рівні, імплементації та застосування практики Європейського суду з прав людини судами України при здійсненні судочинства.

Так уперше:

- проведено комплексне дослідження інституту виконання рішень Міжнародного кримінального суду та продемонстровано його вирішальне значення для ефективності міжнародної кримінальної юстиції, виявлено критичну важливість співробітництва держав у виконанні рішень МКС.
- обґрунтовано значення позитивної компліментарності для виконання рішень Міжнародного кримінального суду;
- простежено порядок виконання рішень Міжнародного кримінального суду та його органів в слідчому ізоляторі МКС.

Також *удосконалено*:

- теоретичні положення щодо інституту виконання рішень Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо обов'язку держав співробітничати з МКС у виконанні його рішень;
- концептуальні напрацювання щодо процедур виконання рішень Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо взаємодії МКС з Радою Безпеки ООН та інститутами громадянського суспільства при забезпеченні виконання рішень МКС;
- положення щодо виконання рішень Міжнародного кримінального суду в національній правовій системі України та зокрема запропоновані зміни до Кримінального процесуального кодексу України.

Звернемо також увагу на найбільш цікаві положення, які набули *подальшого розвитку*:

- теоретичний доробок щодо виконання рішень міжнародних трибуналів, ідей щодо застосування рішень міжнародних кримінальних трибуналів в національних правових системах;

- уточнені деякі концептуальні положення відносно дипломатичних та особистих імунітетів, що можуть стати на заваді виконанню рішень Міжнародного кримінального суду.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

у навчальному процесі- під час підготовки посібників із навчальних курсів з міжнародного права, міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародного правосуддя, теорії і практики міжнародного права, теорії і практики міжнародних відносин; *у практичній діяльності* органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема міністерств, органів сектору безпеки і оборони, судів; *у наукову-дослідній роботі* як основа для подальших пошуків в сфері виконання рішень Міжнародного кримінального суду та імплементації міжнародної судової практики в Україні; *у сфері правотворчості* - при формуванні державних правових політик, розробки законодавства щодо імплементації в Україні Римського статуту.

Дякую за увагу. Буду радий відповісти на запитання шановних членів кафедри

Після закінчення доповіді А.А. Матковського присутніми були поставлені наступні запитання:

Войтович П.П.: Шановний Анатолію Анатолійовичу!

Тема Вашої роботи звучить як «Виконання рішень МКС: теорія та практика». Щодо теорії зрозуміло, що механізм виконання рішень передбачений Римським статутом, процедурними документами, угодами між МКС та державами. А як щодо практики? Наскільки розлогою взагалі є практика виконання вироків МКС? Інакше кажучи, скільки таких вироків практично виконується?

Матковський А.А. Дякую за запитання

За статистикою, наведеною на сайті Суду за 2024 рік, всього Судом розглядається чи продовжує розглядатися 32 справи, в деяких з яких більше ніж один підозрюваний. Було видано 62 ордера на арешт, з яких в 26 випадках особи були передані запитуваними державами чи самостійно з'явилися в суд. 30 осіб залишаються на свободі, а в шести випадках обвинувачення були зняті у зв'язку зі смертю обвинуваченого. Всього суд засудив 10 осіб, а виправдав 4 особи. Можливо, ці цифри не виглядають вражаюче, однак слід враховувати, що йдеться про найбільш серйозних міжнародних злочинців, яких не змогли

засудити держави. Враховуючи обмежені можливості МКС, ці цифри слід вважати обнадійливими, адже більше ніж у половині випадків вдалося добитися передачі чи явки обвинувачених. Звісно, ряд держав воліє не видавати своїх громадян, але це може змінитися, прикладом чого є справа колишнього суданського президента Аль-Башира, який очікує на видачу в Гаагу після повалення його режиму. Обнадійливою подією є арешт в Манілі 11 березня 2025 р. колишнього президента Філіппін Родріго Дутерте за ордером МКС. Дутерте став першим впливовим політиком за останні три роки, якого доставили до Гааги. Звідти його доправили до Гааги. Цілком можна очікувати, що й інші обвинувачені в міжнародних злочинах рано чи пізно постануть перед судом.

Белогубова О.О. Шановний Анатолію Анатолійовичу!

Звертає на себе увагу перший пункт новизни роботи. Ви стверджуєте, що продемонстрували вирішальне значення виконання рішень МКС для міжнародної кримінальної юстиції та виявили важливість співробітництва держав у виконанні рішень МКС. Це виглядає як загальні фрази. Ви могли б конкретизувати, в чому саме тут наукова новизна?

Матковський А.А. Дякую за запитання

Наукова новизна полягає, в першу чергу, в тому, що моя робота є першим у вітчизняній науці монографічним дослідженням процедури виконання рішень МКС. Що стосується вирішального значення для міжнародної кримінальної юстиції, мається на увазі, що МКС не є ані єдиним, ані першим органом міжнародної кримінальної юстиції. Він тривалий час співіснував з міжнародним кримінальним трибуналом щодо колишньої Югославії, чи, скажімо, зі Спеціальним судом по Сьєрра-Леоне. Цілком можливо, що ми ще побачимо створення трибуналу щодо злочину агресії проти України, який співіснуватиме з МКС. Вирішальність визначається тим, що МКС є унікальним, постійно діючим органом. Так, звісно практика того ж трибуналу щодо Югославії мала колосальний вплив на міжнародне кримінальне право, але тут йшлося все ж про суд, що був створений для розгляду міжнародних злочинів, що випливали з регіонального та обмеженого в часі контексту. МКС не має таких обмежень, він має широке визнання та, як уявляється, більший авторитет, ніж тимчасові міжнародні кримінальні трибунали. Отже, і його вплив є унікальним, визначним для формування практики міжнародного кримінального права, на чому я і наголошую в своїй роботі.

Федорова Т.С. Шановний Анатолію Анатолійовичу!

Ви зазначаєте, що Вами простежено порядок виконання рішень МКС та його органів в слідчому ізоляторі МКС, зокрема виявлено порядок оскарження окремих рішень Секретаріату та Президії МКС. В чому тут новизна, що означає «простежено порядок»? Цей порядок прописаний в Римському статуті,

Правилах процедури суду, в Правилах процедури Секретаріату. Що тут особливого можна простежити?

Матковський А.А. Дякую за запитання

Річ у тім, що правила, які регулюють перебування осіб в слідчому ізоляторі МКС та порядок оскарження МКС та його органів щодо певних рішень або дій відносно ув'язнених розкидані в декількох різних документах. В своїй роботі я намагався звести правила цих документів в єдину структуру та показати як і на якому етапі працює кожний з таких документів. Дані процедури досліджені в світлі міжнародного права прав людини та дотримання стандартів цих прав під час відбування покарання в слідчому ізоляторі МКС. Ці стандарти доволі високі навіть по європейським міркам, де створена найбільш ефективна в світі система захисту прав людини. Мною досліджені не просто процедури, а порядок їхнього застосування та реагування на скарги ув'язнених. Це виходить далеко за межі механічного відстеження кожної з процедур.

Кузьмін Е.Е. *У роботі Ви наголошуєте на необхідності уточнення деяких концептуальних положень щодо дипломатичних та особистих імунітетів? Поясніть що саме Ви маєте на увазі?*

Матковський А.А. Дякую за запитання

Йдеться про один з найпроблемніших аспектів Римського статуту МКС. Порівняємо частину 2 статті 27, де зазначається, що «імунітети або спеціальні процесуальні норми, які можуть бути пов'язані з посадовим становищем особи відповідно до національного або міжнародного права, не повинні перешкоджати здійсненню Судом своєї юрисдикції щодо такої особи» з нормою частини 1 статті 98, де зазначається, що «суд не може звертатися з проханням про передачу або з проханням про допомогу, що потребували б від запитуваної держави дій, що суперечать її зобов'язанням за міжнародним правом стосовно державного чи дипломатичного імунітету». Тут явна суперечність. Незрозуміло, чи можуть державні чи дипломатичні імунітети ставати на заваді видачі особи, чи ні. Правильна відповідь тут – ні. Це підтверджується практикою як самого МКС в справі Аль-Башира, а якщо конкретно у його рішенні за апеляцією Йорданії щодо передачі Суду особи, яка користується особистим імунітетом. На це вказував і Міжнародний суд ООН в справі про ордер на арешт. Проте в практиці ряд держав та міжурядових організацій, наприклад Африканський союз, посилалися на норму статті 98 як на виправдання непередачі обвинувачених до МКС. Тож норма частини 1 статті 98 статуту виглядає як така, що потребує, щонайменше, уточнення. Новизна роботи тут полягає в роз'ясненні підстав такого уточнення. Я не претендую на це як на абсолютно нове відкриття, саме тому зазначаю, що в роботі відповідні міркування, що вже висловлювалися іншими фахівцями, набули подальшого розвитку та конкретизації.

Дронов В. Ю.

Шановний Анатолію Анатолійович, поясніть, будь ласка, докладніше Вашу ідею щодо скасування обмежень в діяльності МКС на території України. Як ми пам'ятаємо, Україна лише в 2024 році стала державою-учасницею Римського статуту, а до того зробила декларації відповідно до статті 12 Статуту. Чи покладає це на Україну таке саме зобов'язання співробітництва по ситуаціях, що мали місце до ратифікації Статуту, як і те, що існує для держав-учасниць, що ратифікували Статут?

Матковський А.А. Дякую за запитання

Відповідаючи на це питання, я дозволю собі звернути увагу на положення частини 3 статті 12 Римського статуту, відповідно до яких, держава, яка визнає юрисдикцію відповідно до частини 9 Статуту. Дана частина вказує на обов'язки держав щодо співробітництва з МКС, зокрема щодо задоволення прохань про співробітництво, передачі осіб до Суду, та інших форм співробітництва, зокрема щодо ідентифікації і встановлення місця перебування осіб чи предметів, отримання та збирання доказів, допиту будь-яких осіб, щодо яких здійснюється розслідування або кримінальне переслідування, сприяння добровільній явці осіб, проведення огляду місць або об'єктів, включаючи ексгумацію та огляд поховань, захисту потерпілих і свідків, тощо. По суті це означає, що держава, яка зробила декларацію, зобов'язана співробітничати з МКС в тому ж обсязі, що й держава, яка є учасницею Римського статуту. Відповідно, якщо Україна прагне до повноцінного кримінального переслідування окремих міжнародних злочинців Міжнародним кримінальним судом, вона несе зобов'язання з забезпечення співробітництва абсолютно аналогічні з тими, що несуть держави-учасниці. Отже і зміни до законодавства мають бути відповідними, про що я зазначаю в підрозділі 3.3. мого дисертаційного дослідження.

Пасечник О.В. *Ви пишете в підрозділі 1.3., що в Римському статуті відсутні чіткі зобов'язання щодо включення вказаних у ньому злочинів до національних законодавств, зокрема в держав відсутні чіткі зобов'язання з перегляду свого законодавства, оскільки компліментарність не виключає плюралізму в міжнародному кримінальному праві, що дозволяє державам приймати такі закони, які відповідають їхній практиці та спроможності. Хіба такий висновок не вказує на право України приймати саме такі закони, які вона вважає за потрібне прийняти для забезпечення співробітництва з МКС?*

Матковський А.А. *Дякую за запитання*

Дійсно, в моїй роботі міститься таке положення. Однак, я не вбачаю тут суперечності. Прошу звернути увагу, що у наведених Вами міркуваннях йдеться про матеріальне право, тобто про самі діяння, що є злочинними за Римським статутом. Держави дійсно не зобов'язані абсолютно точно скопіювати їх у своє законодавство, достатньо таких змін, що максимально

дозволять уникати прогалин у відповідальності. Що ж стосується змін, описаних в підрозділі 3.3. дисертаційного дослідження, такі зміни стосуються процесуальних норм, що забезпечують співробітництво з судом. Тут, по суті, також не існує абсолютно чіткого переліку того, що мало б бути включеним до нашого національного законодавства. Але існуючі норми повинні забезпечити співробітництво, а не обмежити його можливості.

Слово було надано **рецензентам** дисертаційної праці: кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Мануїловій К.В. та кандидату юридичних наук, доценту, доценту кафедри міжнародного та європейського права Грушко М.В.

Мануїлова К.В. вказала на те, що дисертація є самостійною завершеною науковою працею, дослідження має високий науковий рівень. Зміст дисертації свідчить, що здобувачем було проведено комплексне дослідження актуального в науці питання виконання рішень Міжнародного кримінального суду, сформульовані висновки, які мають теоретичне та практичне значення.

Дисертаційне дослідження Матковського А.А. має велике значення в сучасному контексті, де порядок виконання рішень органів міжнародної кримінальної юстиції суттєво відрізняється від порядку виконання рішень внутрішньодержавних судів. Головним елементом виконання рішень міжнародних судів є співпраця держав. Увага до аналізу цієї проблематики свідчить про важливість досліджень у цій області для світового співтовариства. Зокрема, у зв'язку з загостренням міжнародних конфліктів та поширенням безвідповідальності, дана робота відображає підхід до розуміння сутності та механізмів виконання рішень Міжнародного кримінального суду.

Дослідження надає цінний внесок у простеженні основних теоретичних та практичних проблем взаємодії Міжнародного кримінального суду з Україною в аспекті виконання його рішень. Це збагачує наше розуміння та виявлення недоліків у міжнародному правовому регулюванні, виокремлюючи потребу у подальшому вдосконаленні для забезпечення світової безпеки та благополуччя.

Також, робота має на меті оновлення та розширення знань у сфері принципу компліментарності в діяльності МКС, що є актуальним у контексті практичних викликів. Це відображає важливість досліджень у цьому напрямку для внутрішньої та міжнародно-правової сфери.

Структурно дисертаційна робота видається вдалою та складається з вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. З нашої точки зору така структура дозволила та забезпечила здобувачу можливість у логічній послідовності виконати поставлені завдання, що стосуються предмету дослідження. Ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків

та рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право», а дисертація рекомендується до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

Грушко М.В. зазначила, що отримані результати дослідження Матковського А.А. мають важливе значення для юридичної науки, особливо в умовах агресії рф в Україні. Дисертація являє собою самостійну оригінальну роботу. Висновки та пропозиції мають всі ознаки наукової новизни. Мета дисертаційної роботи, яка полягала в комплексному теоретико-правовому аналізі проблем, пов'язаних з правовідносинами, що виникають у зв'язку з виконанням рішень Міжнародного кримінального суду розкрита завдяки вдалому структуруванню дослідження та застосуванню сучасної методології юридичної науки. У трьох розділах роботи логічно та послідовно окреслені проблемні питання виконання рішень МКС та надані обґрунтовані пропозиції щодо їх вирішення. Цінність отриманих результатів ґрунтується на теоретичній розробці автором досліджуваної проблеми, докладному вивченні нормативної бази та рішень міжнародних судів, критичному узагальненні наукового доробку вітчизняних і зарубіжних фахівців. Враховуючи все це, я можу рекомендувати дисертаційне дослідження А.А. Матковського до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

К. ю. н., доцент Кузьмін Е.Е., який відмітив, що викладені в дисертації рекомендації, пропозиції та висновки є теоретично обґрунтованими та аргументованими. Дисертація характеризується науковою новизною та має не тільки теоретичне, але й праксеологічне значення. Дисертація, представлена Матковським Анатолієм Анатолійовичем є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому отримані нові для міжнародного права результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, що має істотне значення для розвитку доктрини міжнародного права. Е.Е. Кузьмін запропонував рекомендувати дисертацію Матковського А.А. на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Д. ф. в галузі міжнародного права Гребенюк Д.О. зазначив, що автором здійснено комплексний всебічний аналіз проблематики виконання рішень Міжнародного кримінального суду, з'ясовано стан досліджень його правової природи, визначено особливості та сформульовано висновки та рекомендації, які свідчать про глибоке опрацювання проблеми. На його думку дисертація А.А. Матковського може бути рекомендована до захисту для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

К. ю. н. Гриб Г. М. високо оцінила дисертаційне дослідження А.А. Матковського за рівнем опрацювання теми та науковою новизною положень, висновків та рекомендацій та рекомендувала його до захисту для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Д. ю. н., професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Бехруз Х. Н. підтримав попередніх виступаючих, зазначив високий науково- теоретичний рівень роботи, його значення для розвитку теорії та практики міжнародного права. У підсумку, зазначив, що дисертація Матковського А.А. на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», подана на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 293 – міжнародне право відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, що затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та може бути рекомендована до захисту перед разовою спеціалізованою вченою радою для здобуття ступеня доктора філософії.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю отриманих результатів дисертація Матковського Анатолія Анатолійовича відповідає спеціальності 293 – міжнародне право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

3. На основі результатів обговорення дисертації вирішили запропонувати такий висновок:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення дисертації Матковського А.А. на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Робота виконана на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Науковий керівник – професор кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор Сурілова Олена Олексіївна.

Обґрунтування вибору теми дослідження.

Міжнародний кримінальний суд є першим постійним міжнародним кримінальним судом, заснованим на договорі з метою забезпечення невідворотності покарання осіб, які вчиняють найбільш тяжкі міжнародні злочини. Світова Концепція міжнародної кримінальної відповідальності сформувалася після Другої Світової Війни зі створенням Нюрнберзького, та Токійського кримінальних трибуналів, зазнала розвитку у 1990-х роках XX ст., коли були засновані міжнародні кримінальні трибунали щодо колишньої Югославії та Руанди та окремі інтернаціоналізовані суди, та набула сучасного вигляду з утворенням 17 липня 1998р. Міжнародного кримінального суду. Римським статутом МКС було затверджено процедурні правила розгляду справ, та встановлений порядок виконання рішень Міжнародного кримінального суду з метою покласти край безкарності осіб, які вчиняють тяжкі міжнародні злочини (геноцид, військові злочини, злочини проти людяності, злочин агресії) та сприяти запобіганню подібним злочинам.

Статут МКС є одним із найскладніших міжнародних інструментів, а створення МКС - найбільш інноваційною та вагомою подією в міжнародному праві, яка зачіпає найсуттєвіші інтереси держав, зокрема їхній суверенітет. Без сумніву, його створення є результатом визнання прав людини як найважливішої цінності, яка займає центральне місце у міжнародному праві, оскільки встановлюється індивідуальна кримінальна відповідальність для осіб, відповідальних за серйозні порушення прав людини. Однак механізм виконання рішень МКС не є досконалим. На сьогодні існує низка випадків, коли держави ухиляються від виконання рішень. Все це потребує науково-теоретичного аналізу з метою забезпечення поваги до МКС та міжнародного правосуддя.

Особливу увагу в роботі було приділено міжнародному співробітництву у виконанні запитів державам про допомогу Міжнародного кримінального суду та проблематиці виконання рішень МКС після їх ухвалення. Для нашої країни, яка звернулася до Суду з заявами про визнання юрисдикції щодо злочинів,

вчинених під час Революції Гідності та під час російської агресії проти України, починаючи з 2014 р., проблематика виконання рішень МКС має особливе значення. Україна не має можливості притягти до відповідальності винних у міжнародних злочинах через відсутність доступу до підозрюваних, місць скоєння злочину, неможливість провести збір доказів та інші процесуальні дії, необхідні для повноцінного кримінального переслідування. Крім того, актуальність дослідження зумовлює той факт, що після подання заяв до МКС, Україна зобов'язалася привести власне кримінальне та кримінально- процесуальне законодавство у відповідність до Римського статуту.

Загалом в сфері виконання рішень МКС існує низка прогалин та колізій, які знижують ефективність діяльності Міжнародного кримінального суду, порушують принцип невідворотності покарання за міжнародні злочини, дозволяють міжнародним злочинцям уникнути покарання. Так, юридична колізія пов'язана з виконанням рішень про арешт осіб, які користуються особистим імунітетом. При значній кількості проблемних питань, інститут виконання рішень Міжнародного Кримінального Суду практично не досліджений в літературі - хоча окремі аспекти були предметом наукових пошуків Д. Абельса, Г.П. Барнса, А. Цимермана, А. Шварца та ін., на сьогодні відсутнє комплексне монографічне дослідження інституту виконання рішень МКС в доктрині міжнародного права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в контексті плану науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову еру», що є складовою теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з виконанням рішень Міжнародного кримінального суду, включно з проміжними процесуальними рішеннями та остаточними вироками у кримінальних справах.

Предметом дослідження є виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія і практика.

Мета і завдання дослідження. Відповідно до встановленого об'єкта та предмета дисертаційного дослідження, метою дослідження є комплексний теоретико-правовий аналіз проблем, пов'язаних з правовідносинами, що виникають у зв'язку з виконанням рішень Міжнародного кримінального суду. Ця мета конкретизується такими завданнями:

- виявити еволюцію ідеї та обмеження міжнародного кримінального правосуддя;
- простежити історичний розвиток моделей виконання рішень міжнародних кримінальних судів;
- охарактеризувати Міжнародний кримінальний суд як компліментарний механізм до національних судових систем;
- визначити правові основи механізму співробітництва держав з Міжнародним кримінальним судом;
- виявити міжнародно-правові механізми спонукання держав до розслідування злочинів, визначених Римським статутом;
- охарактеризувати міжнародно-правовий механізм виконання вироків Міжнародного кримінального суду;
- простежити практичні аспекти виконання рішень щодо ув'язнення в слідчому ізоляторі Міжнародного кримінального суду;
- виявити практичні проблеми виконання рішення Міжнародного кримінального суду на прикладі справи аль-Башира;
- простежити основні теоретичні та практичні проблеми взаємодії Міжнародного кримінального суду з Україною в аспекті виконання його рішень.

Методологічна основа дослідження поєднує загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз та синтез, історичний метод, методи герменевтики дозволив надати комплексний погляд на проблематику виконання рішень Міжнародного кримінального суду. Дослідження спирається на наступні методологічні підходи. Історичний метод дозволив простежити розвиток ідей щодо міжнародного кримінального правосуддя та їхній вплив на формування сучасної системи міжнародної кримінальної юстиції (підрозділи 1.1., 1.2). Діалектичний метод дозволив дослідити правові феномени в їхньому розвитку та взаємодії (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1). Метод герменевтики використаний під час аналізу міжнародних договорів, національного законодавства і практики з метою встановлення змісту термінів та норм, що в них застосовуються (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Завдяки використанню структурно-функціонального методу вдалося розбудувати категоріальний апарат дослідження, а саме скласти вірні уявлення про базові поняття дослідження та їхній взаємозв'язок, а також про виконання рішень Міжнародного кримінального суду як про інститут міжнародного права (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Формально-логічний метод дослідження дозволив встановити структуру міжнародно-правових зобов'язань та приписів національного законодавства щодо виконання рішень Міжнародного кримінального суду (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). Завдяки методу case studies проведено дослідження конкретних проявів виконання рішень Міжнародного кримінального суду на національному рівні (підрозділи 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше було проведене комплексне монографічне дослідження теоретичних та практичних аспектів виконання проміжних рішень та остаточних вироків Міжнародного кримінального суду на міжнародному та національному рівні. імплементації та застосування практики Європейського суду з прав людини судами України при здійсненні судочинства. Це дозволило авторові сформулювати за результатами дослідження низку наукових положень, висновків та пропозицій, а саме:

а) уперше:

- проведено комплексне дослідження інституту виконання рішень Міжнародного кримінального суду та продемонстровано його вирішальне значення для ефективності міжнародної кримінальної юстиції, виявлено критичну важливість співробітництва держав у виконанні рішень МКС, який не володіє власними збройними силами чи поліцією, що змушує його звертатися до держав за виконанням своїх рішень;

- обґрунтовано значення позитивної компліментарності для виконання рішень Міжнародного кримінального суду, що полягає в активній позиції МКС та його здатності самостійно визначати чи існує потреба в його залученні до кримінального переслідування осіб внаслідок нездатності або небажання держави здійснити таке переслідування, а також в активній залученості до розвитку національних систем кримінального правосуддя з метою підвищення здатності держав здійснювати кримінальне переслідування міжнародних злочинців;

- простежено порядок виконання рішень Міжнародного кримінального суду та його органів в слідчому ізоляторі МКС, зокрема виявлено порядок оскарження рішень окремих Секретаріату та Президії МКС та порядок виконання рішень, ухвалених за результатами такого оскарження;

б) удосконалено:

- теоретичні положення щодо інституту виконання рішень Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо обов'язку держав співробітничати з МКС у виконанні його рішень;

- концептуальні напрацювання щодо процедур виконання рішень Міжнародного кримінального суду, зокрема щодо взаємодії МКС з Радою Безпеки ООН та інститутами громадянського суспільства при забезпеченні виконання рішень МКС;

- положення щодо виконання рішень Міжнародного кримінального суду в національній правовій системі України, зокрема запропоновані зміни до Кримінального процесуального кодексу України щодо скасування невиправданих обмежень юрисдикції МКС та обмеження можливостей здійснення Прокурором МКС процесуальних дій на території України;

в) набули подальшого розвитку:

- теоретичний доробок щодо розвитку міжнародних систем кримінального правосуддя, зокрема щодо виконання рішень міжнародних трибуналів, ідей щодо застосування рішень міжнародних кримінальних трибуналів в національних правових системах;

- окремі положення щодо спонукання держав Міжнародним кримінальним судом до розслідування міжнародних злочинів, що потрапляють під їхню юрисдикцію, в тому числі, через розвиток потенціалу національних систем кримінального правосуддя;

- уточнені деякі концептуальні положення відносно дипломатичних та особистих імунітетів, що можуть стати на заваді виконанню рішень Міжнародного кримінального суду, серед них щодо ролі та місця норми частини 1 статті 98 Римського статуту відносно неможливості порушення державами особистих імунітетів при передачі осіб МКС, доведено, що це положення потребує удосконалення з метою встановлення співвідношення між ним і договірними та звичаєвими нормами щодо особистих імунітетів.

Публікації. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено у 9 наукових публікаціях, зокрема, 5 наукових статтях, 3 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, одній колективній монографії.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дослідження становить 184 сторінок, із яких 150 сторінок – основного тексту. Список використаних джерел складається із 262 найменувань на 31 сторінці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано в контексті плана науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» «Міжнародне право та захист прав людини в цифрову еру», що є складовою теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Правове та соціальне життя України у людиноцентристському вимірі в цифрову еру» на 2021–2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані:

– *у навчальному процесі* – під час підготовки посібників із навчальних курсів з міжнародного права, міжнародного кримінального права, міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини, міжнародного правосуддя, теорії і практики міжнародного права, теорії і практики міжнародних відносин, конституційного права, кримінального

процесу, а також розроблення текстів лекцій та навчально-методичних матеріалів для проведення семінарів і практичних занять із цих дисциплін;

- *у практичній діяльності* – положення роботи можуть використовуватися в практичній діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема міністерств, органів сектору безпеки і оборони, судів;

- *у наукову-дослідній роботі* – як основа для подальшого дослідження правового регулювання виконання рішень Міжнародного кримінального суду та імплементації міжнародної судової практики в Україні;

- *у сфері правотворчості* – при формуванні державних правових політик, розробки законодавства щодо імплементації в Україні Римського статуту та виконанні рішень Міжнародного кримінального суду, підзаконних актів в сфері імплементації Римського статуту та виконання рішень МКС.

Відповідність дисертації вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44.

У підсумку, дисертація Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика» , відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій та може бути рекомендована до разової спеціалізованої вченої ради для попереднього розгляду і захисту для здобуття ступеня доктора філософії.

Результати відкритого голосування: "за" – 19; "проти" – немає; "утримались" – немає. Висновок схвалено одноголосно.

УХВАЛИЛИ:

1.Затвердити висновок кафедри про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», представленого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 29 Міжнародні відносини, спеціальність 293 – міжнародне право.

2.Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» (галузь знань 29 «Міжнародні відносини») і вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої

освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями), порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 (зі змінами), Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року №40.

3.Рекомендувати дисертацію Матковського Анатолія Анатолійовича на тему «Виконання рішень Міжнародного кримінального суду: теорія та практика», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді до захисту за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

4.Запропонувати Вченій раді Національного університету «Одеська юридична академія» персональний склад разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення публічного захисту дисертації, зокрема

Голова ради Бехруз Хашматулла Набієвич, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Рецензенти:

Мануїлова Катерина Вікторівна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна, кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Офіційні опоненти:

Карвацька Світлана Богданівна, докторка юридичних наук, професорка, в.о. завідувачки кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Гутник Віталій Володимирович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного права Львівського національного університету імені Івана Франка

Голова засідання Хашматулла БЕХРУЗ

Секретар засідання Анастасія СЛІСАРЕНКО